

5. Stupak, D. (2018). Metodolohichni pidkhody do orhanizatsiyi pidhotovky kursantiv po nadannnyu samodopomohy u strukturi dystsypliny "Bezpeka zhyttyediyalnosti" [Methodological approaches to the organization of training cadets to provide self-help in the structure of the discipline "Safety of Life activity"]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. No. 6 (80). pp. 273–284. [in Ukrainian].

6. Khmil, O.V., Kaskova, L.F., Khmil, D.O. Novikova, S.Ch. & Yanko, N.V. (2022). Napryamy vprovadzhennya

suchasnykh innovatsiynykh tekhnolohiy v umovakh dystantsiynoho navchannya [Directions of implementation of modern innovative technologies in the conditions of distance study]. *Modern trends in the development of medical education: prospects and achievements: materials of the educational and scientific conference with international participation* (Poltava, March 24, 2022.). Poltava, pp. 306–307. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.09.2023

УДК 376.064.1.091.2-056.26

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.291076>

Олена Варецька, доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-методичної роботи,
професор кафедри початкової освіти
Комунального закладу "Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти" Запорізької обласної ради

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ: СПІВПРАЦЯ З БАТЬКАМИ

Розглянуто питання співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. На підставі аналізу наукових, науково-методичних праць вітчизняних та зарубіжних фахівців, виявлено, що питання співпраці закладу освіти і батьків в умовах інклюзії вивчене недостатньо, хоча Україна значно просунулася у питаннях інклюзивного навчання. З'ясовано, що у контексті сучасних підходів до надання освіти дітям з особливими освітніми потребами основоположною є суспільно-соціальна модель "включення". Окреслено особливу роль батьків у навчанні учнів з особливими освітніми потребами, у запровадженні партнерства, співпраці на рівні "батьки – педагоги – діти", яке має ґрунтуватися на новому змісті корекційно-розвиткової діяльності педагогів. Розглянуто принципи, на яких ґрунтується робота педагогів, психологів із родинами дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, етапи співпраці педагогів і батьків, найбільш ефективні форми організації спільної роботи, зокрема школи "Бути батьками" (з досвіду Запорізької області).

Ключові слова: інклюзивне навчання; взаємодія; співпраця на рівні "батьки – педагоги – діти"; діти з особливими освітніми потребами; школа "Бути батьками".

Лім. 17.

Olena Varetska, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Vice-rector of Scientific and Methodological Work,
Professor, Chair of the Primary Education Department,
Municipal Institution "Zaporizhzhia Regional Institute of Continuing Pedagogical Education"
Zaporizhzhia Regional Council

INCLUSIVE EDUCATION: COLLABORATION WITH PARENTS

Based on the analysis of scientific, scientific and methodological works of domestic and foreign specialists, it was found that the issue of cooperation between the educational institution and parents in terms of inclusion has not been sufficiently resolved, although Ukraine has made significant progress in the organization of inclusive education.

It was found that in the context of modern approaches to providing education to children with special educational needs, the socio-social model of "inclusion" is fundamental.

The special role of parents in the education of students with special educational needs, in the introduction of partnership, cooperation at the level of "parents – teachers – children", which should be based on the new content of corrective and developmental activities of teachers, is outlined.

The principles on which the work of teachers and psychologists with families of children with special educational needs in the conditions of inclusive education is based, three stages of cooperation between teachers and parents, the most effective forms of organizing joint work, in particular the school "Being parents" (based on the experience of the Zaporizhzhia region) are considered.

Presented by: the organizational-structural model of social partnership, which coordinated the efforts of all-inclusive resource centers of the city of Zaporizhzhia, districts, territorial communities and preschools, general secondary, extra-curricular education institutions of the Zaporizhzhia region; the main provisions of the Memorandum on cooperation between the Zaporizhzhia Regional State Administration, Municipal institution "Zaporizhzhia Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education" of the Zaporizhzhia Regional Council and the public organization Zaporizhzhia Regional Organization "Autism. Conscious parenthood"; the paper presents the theses of the Regulations about the school "Being parents" and

the Roadmap regarding interaction with parents of children with special educational needs. The author provides the measures to ensure cooperation at the level of “parents – teachers – children”.

A conclusion was made about the effectiveness of the School “Being Parents” as a form of support for inclusive education, its role in uniting the efforts of all its participants in obtaining help for a child with special educational needs, and the need for further diversification of forms of work.

Keywords: *inclusive education; interaction; cooperation at the level of “parents – teachers – children”; children with special educational needs; school “Being parents”.*

Постановка проблеми. Декларацією ООН затверджено концептуальні засади суспільного облаштування такі, як рівність можливостей, толерантність, терпимість, солідарність, засудження дискримінації, повага до людського розмаїття, безпека, адже метою соціального розвитку визнається створення “суспільства для всіх”, у тому числі й для осіб з особливими освітніми потребами в освіті (далі по тексті – ООП). Передовсім йдеться про рівний доступ до здобуття якісної освіти. Зауважимо, що принцип доступності викладено в резолюції Генеральної асамблеї ООН (12.12.1997) [11], який переносить акценти на модернізацію соціуму, що має прилаштовуватися до потреб кожного (медичні аспекти інвалідності, піклування, захист та надання допомоги в адаптації до навколишнього середовища особам з особливостями психофізичного розвитку).

В Україні змінено тенденцію в соціальній політиці щодо людей з ООП. Так, статтею 1 п. 12 Закону України “Про освіту” [4] задекларовано, що інклюзивне навчання це – “система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників”. При цьому, ст. 52, Розділу VI. п. 1. учасниками освітнього процесу, крім здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, фізичних осіб, які провадять освітню діяльність, інших осіб, передбачених спеціальними законами та залучених до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти, є батьки здобувачів освіти. Для кожного учасника освітнього процесу законодавчо встановлено права й обов’язки (ст. 53–55). Крім іншого, батьки “мають право брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини та/або індивідуального навчального плану”, адже, як і інші учасники “зобов’язані виконувати / сприяти виконанню дитиною освітньої програми та досягненню дитиною передбачених нею результатів навчання”. Закон також гарантує додаткову постійну чи тимчасову підтримку особам з ООП, яка забезпечується психолого-педагогічним супроводом безпосередньо у закладі освіти. До такої діяльності обов’язково залучаються батьки / законні представники дитини [4]. Таким чином, досягнення мети освітнього процесу взагалі, інклюзивного, зокрема має відбуватися на партнерських засадах, у співпраці (за Концепцією “Нова українська школа” [12]).

Більше того, важливою є просвітницька робота з родинами у різних формах співпраці (батьківські збори, семінари, бесіди, “дні відкритих дверей”, перегляд фрагментів освітньої роботи, інформаційні стенди, тематичні папки-пересувки, онлайн-консультації, вебінари тощо) [8, 47].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання інклюзивної освіти не є новим, його досліджували науковці у різні часові періоди, зокрема сучасні українські (В. Бондар А. Колупаєва, С. Литовченко, С. Миронова, Н. Шматко) й зарубіжні (Д. Мітчелл, Т. Лорман, Д. Харві та інші). Зауважимо, що у різні епохи / часи держава й суспільство по-різному ставилася до осіб з ООП та становлення системи спеціальної освіти [6, 7]: від медичної моделі, теорії нормалізації до теорії включення (інтегрування) у п’ятому періоді еволюції (1991 р. – й донині) [6, 10–17].

Зауважимо, що провідною моделлю сучасних суспільних і соціальних відносин щодо осіб з ООП, зокрема, неповносправних дітей, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., визначено теорію включення. Її основою є визнання й повага індивідуальних людських відмінностей та збереження відносної автономії кожної суспільно-соціальної групи, а уявлення та стиль поведінки, притаманний традиційно домінуючій групі, мають модифікуватися на основі “доктрини множинності” звичаїв і думок [16; 17]. Вихідним у теорії включення визначено положення про те, що суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості, а не особистість має прилаштовуватися до різних відносин. Означене задекларовано ст. 19. “Освіта осіб з особливими освітніми потребами” Закону України “Про освіту” п. 1. [4], а саме: “Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів”.

Відзначимо, що суспільно-соціальна модель “включення” визнана основоположною у визначенні сучасних підходів до надання освіти дітям з ООП за Саламанкською Декларацією. Останньою декларується основний принцип інклюзивного навчання, який полягає у тому, що “всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це можливо, попри жодні труднощі чи відмінності між ними” [14, 28]. Зі свого боку, інклюзивні школи мають визнавати і враховувати різні потреби учнів, для чого приводити

у відповідність методи та темп навчання, забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляти відповідні навчальні плани, організаційні заходи, стратегії викладання, використовувати ресурси та партнерські зв'язки з громадами, у яких вони проживають [14, 9].

Питання стосовно розроблення сучасних моделей здобуття освіти дітьми з особливостями розвитку на основі їхньої повної соціалізації досліджено українськими (А. Колупаєва та ін. [4] і зарубіжними дослідниками (Т. Бут [2], К. Рейсвейк [13] та ін.). Як зазначав Т. Бут, “за такого підходу ми заперечуємо визначення норми, як щось гомогенне та стабільне, ми бачимо норму в розмаїтті. Існування різних категорій учнів, кожна з яких має свої освітні потреби, стає основою, на якій вибудовується вся педагогіка” [2, 22]. Близьку думку знаходимо у провідного нідерландського дослідника К. Рейсвейка стосовно того, що інклюзивна освіта сприятиме: розвитку здібностей дитини; визнання того, що нормальний розвиток не є загальноприйнятною “нормою”; задоволенню особливих потреб; створенню системи підтримки; функціональному підходу до лікування й навчання; участі батьків у лікуванні, навчанні їхніх дітей [13].

З-поміж робіт у царині інклюзивної освіти варто згадати здобутки канадської професорки D. Lupart (завідувач Всеканадської кафедри інклюзії Університету Альберта), яка у співпраці з J. Andrews підготувала роботу “The Inclusive Classroom: Educating Excerpted Children” [16], що уточнює понятійний апарат (інтеграція, мейнстрімінг, інклюзія).

За експертною думкою українських та зарубіжних науковців, Україна значно просунулася у розвитку інклюзивного навчання, завдяки його запровадженню у закладах загальної середньої, дошкільної, професійної, професійно-технічної та вищої освіти, створенню установ – інклюзивно-ресурсних центрів (далі по тексту – ІРЦ) для реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття різних видів освіти, формуванню єдиного соціально-вихованого оточення дитини, співпраці з батьками таких дітей.

Як відомо, сім'я як первинний осередок суспільства тісно пов'язана з іншими елементами суспільної системи. Безперечно, суспільство впливає на родину, формує її побут, стиль життя. З іншого боку, спостерігається зворотний вплив.

Зауважимо, що питання сімейного виховання, співпраці школи й батьків перебували у колі уваги багатьох філософів, педагогів різних історичних періодів. Це: методологічні підходи до організації взаємодії школи і середовища, частиною якого є родина (С. Шацький); система сімейно-шкільного виховання (В. Сухомлинський); взаємодія школи, родини (І. Бех, В. Караковський) та середовища (О. Савченко, В. Ястребова); різні аспекти виховання у системі “родина-школа” (Л. Бойко, В. Лесик);

формування культури спілкування вчителя з батьками (Н. Бугаєць, І. Сиданич), співпраця батьків дітей із ООП із психологами, закладами освіти, у межах інтегрованого та інклюзивного освітнього простору (І. Бех, О. Гаяш, Дж. Депплер, Т. Лормана, Д. Мітчел, Т. Пироженко та ін.).

Цілком слушно необхідно передумовою забезпечення ефективності навчання школярів, які мають особливі освітні потреби, науковці визначають співпрацю вчителів, батьків корекційних педагогів, практичних психологів, координованість діяльності яких, комплексність підходу до планування і реалізації корекційно-розвиткових заходів впливає на результативність комплексної роботи в інклюзивному класі чи групі (корекційної, реабілітаційної, освітньої, лікувальної, профілактичної) [1, 23].

Попри значну кількість робіт із провадження інклюзивного навчання, питання співпраці закладу освіти і батьків в умовах інклюзії недостатньо вивчені.

Метою статті є дослідження питання співпраці з батьками за інклюзивного навчання, характеристика її етапів, принципів, форм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безперечним є факт того, що в цілому світі й в Україні основними фундаторами запровадження програм залучення є батьки. Як зазначала А. Колупаєва [4, 175], це “відбувається тому, що батьки є природними носіями ідеї, духу залучення дітей з особливими потребами до загальної системи”; вони є “замовниками і споживачами цього виду освітніх послуг”. Попри те, що у свій час від них залежало, “чи новий альтернативний підхід до навчання дітей з особливими потребами набере сили і стане провідним, чи й надалі перебуватиме у статусі екзотичного експерименту” (йшлося про Всеукраїнський науково-педагогічний експеримент 2001–2007 рр., який проводився за ініціативи Інституту спеціальної педагогіки Академії педагогічних наук України та Всеукраїнського фонду “Крок за кроком”, затверджений наказом МОН України, жовтень, 2001 р.), родини, у яких виховуються діти з порушеннями психофізичного розвитку зрідка відіграють суттєву роль у їхній соціальній інтеграції.

Це пов'язано із низьким економічним добробутом більшості сімей, кризою відносин у родинах, низьким рівнем педагогічних знань батьків з огляду на недостатню просвітницьку підтримку з боку держави, недовірою між батьками і педагогами, школою та й суспільними стереотипами, а отже, здебільше байдужим ставленням, відторгненням.

Попри це сучасна сім'я дитини з ООП поряд з традиційними функціями має виконувати і низку специфічних. Саме тому серед напрямів експерименту, що проводився [4] – вивчення ефективних шляхів залучення дорослих до роботи в класах інтегрованого навчання; розроблення методичних рекомендацій для педагогічних працівників шкіл та

для батьків тощо [4, 174]. Результати цього експерименту дали поштовх подальшому розвитку системи інклюзивного навчання, залученості батьків як рівноправних партнерів до освітнього процесу.

На особливій ролі батьків у навчанні учнів з ООП наголошував Д. Мітчелл у книзі “Ефективні педагогічні технології спеціальної й інклюзивної освіти”, адже вони “мають всі відповідні цьому статусу права й обов’язки, але вони також і джерело інформації, партнери у розробленні, реалізації програм для дітей і “споживачі” пропонує...освіти” [9, 102].

Безперечним є те, що участь батьків у шкільному житті може поліпшити успішність такої дитини, задовольнити її освітні потреби, адже тільки батьки володіють інформацією, яка потрібна для планування, впровадження й адаптації програм. Залучення до громадського життя батьків і дітей збагатить їхній соціальний, навчальний досвід, сприятиме формуванню батьківської компетентності (І. Бех, Н. Водє). Засобами можуть стати групи для дітей / батьків, громадські організації й програми, неформальні зустрічі з волонтерами, громадою, різними родинами та ін.

Установлення партнерства, співпраці на рівні “батьки – педагоги – діти” має ґрунтуватися на новому змісті корекційно-розвиткової діяльності педагогів. З огляду на те, що батьки відіграють особливу роль в оцінюванні розвитку власної дитини, вони є рівноправними членами команди її психолого-педагогічного супроводу і можуть: збирати потрібну інформацію, важливу для оцінювання; заповнювати спеціальні форми, обговорювати під час зустрічі з педагогами результати, рекомендації, залучатися до прийняття рішення. Крім того, батьки беруть участь в освітньому процесі, його підтримці, а тому дістають різноманітну інформацію щодо дитини зсередини. Розширення кола спілкування, краща обізнаність батьків та можливість надання їм більшої дієвої підтримки сприятиме глибшому розумінню базових і специфічних потреб власної дитини відповідно до особливостей її розвитку [7, 74].

Активна позиція батьків, їхнє самостійне мислення, надання їм права вибору, який має бути відповідальним, відбивається на освітній траєкторії дитини з ООП, їхній соціалізації. Означене уможливить продуктивний діалог батьків і педагогів щодо соціально-освітніх умов розвитку дитини.

Основними принципами, на яких ґрунтується робота педагогів, психологів із родинами дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання, визначено особистісно-орієнтований (до дітей, до батьків), гуманно-особистісний й принцип комплексності.

Науковці (І. Омельченко, О. Тиха, Л. Федорович) виділяють три етапи співпраці педагогів і батьків. На першому – базовому, який необхідний для з’ясування готовності батьків до співпраці, їхньої потенційної активності (знайомство вчителя інклюзив-

ного навчання з батьками) визначаються загальні цілі, цінності й потреби дітей і батьків під час індивідуальних співбесід з ними. Результати анкетування (наприклад, анкета “Список потреб батьків”), співбесід з батьками, спостереження дають змогу вчителю визначити цілі та напрями взаємодії з батьками, дітьми інклюзивного класу.

На другому етапі (спільна діяльність) відбувається складання програми роботи педагога інклюзивного класу з батьками. Етап містить ознайомлення із завданнями закладу освіти, який здійснює інклюзивне навчання, обговорення побажань і очікувань батьків, їхнє залучення до обговорення й складання програми співробітництва, організації спільної діяльності. Для цього корисними стануть роз’яснення завдань, педагогічна інформація, консультації, бесіди, групові, індивідуальні види робіт.

Третій етап співпраці характеризується встановленням партнерських стосунків між вчителем інклюзивного класу та батьками під час реалізації програми роботи, розкриттям перед батьками можливостей особистісного пошуку, творчого підходу до навчання своєї дитини та особистої участі в дослідженнях її можливостей [10, 11]. На цьому етапі корисними стануть спільна діяльність, розв’язання педагогічних завдань щодо розвитку, навчання, виховання й соціалізації дітей інклюзивного класу, підготовка свят, оформлення плакатів, сімейних альбомів, ділових ігор, майстер-класи, дискусії, мінілекції тощо.

З огляду на співпрацю як обопільну дію не тільки батьки є джерелом інформації для педагогів, останні також складають важливу основу інформації для родин. Саме тому, як зауважувала А. Колупасва, педагог має бути відвертим у донесенні проблем дітей, а також навчити батьків працювати та взаємодіяти з ними [6, 63–77]. Погоджуємося з цією думкою.

Найбільш ефективними формами організації спільної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами О. Гаяш [3] визначає:

- бесіди і консультації, в яких можуть пропонуватися ігрові вправи і завдання (мета: закріплення навчального матеріалу, розвиток і корекція психічних функцій та підвищення пізнавального інтересу), семінари-практикуми для набуття практичних навичок з виховання дітей (як читати книгу, готувати руку дитини до письма);

- батьківські “круглі столи”, які об’єднують фахівців і батьків (допомагають змінити погляд на проблему, знайти оптимальні підходи у взаємодії з дітьми, розкрити емоційний світ батьків, дати їм надію стосовно підтримки й розуміння); батьківські конференції, які можна завершити спільним концертом дітей, членів їх сімей;

- метод кейсів із залученням психолога чи соціального педагога (надання підтримки та створення ситуації, що спрямовує батьків до її розгляду й

спонукає до подолання життєвих перешкод / адаптації та пошуку нових мотивів для повноцінного життя);

- включення батьків до процесу занять з дитиною (доцільно на етапі адаптації та становлення дитини в інклюзивному закладі);

- інформаційні стенди і тематичні виставки; папки-пересувки, в які вкладаються тематичні статті для залучення батьків до читання педагогічної літератури; популяризація педагогічних знань у формі виставки дитячих робіт;

- відкриті заняття фахівців та організація психолого-педагогічної просвіти батьків з використанням активних методів навчання – рольових ігор, тренінгів тощо (“Телефон довіри”, “Журнал відгуків та пропозицій”, “Скринька уваги і поваги”, “Спільно вирішуємо проблеми”);

- спільні заняття з дітьми (вечори відпочинку, спортивні свята, розваги, участь у підготовці вистав, лялькового театру, виставок тощо) [3, 62–63].

Безумовно, інноваційні технології торкнулися й інклюзивної освіти, а саме розроблення сімейних проєктів (метод проєктів); складання портфоліо; проведення відеомайстер-класів; створення медіатек, відеотек та консультативного офісу (електронна пошта, онлайн-консультація, форум, чат, листування тощо), батьківської кімнати для зустрічей із батьками.

Крім того, однією з ефективних форм (доведено за результатами майже п’яти років діяльності) здійснення навчання батьків дітей з ООП стала школа “Бути батьками” (далі по тексту – Школа). Першу таку школу було організовано у 2018 р. у Запорізькій області за ініціативи Департаменту освіти і науки Запорізької обласної державної адміністрації після підписання тристороннього Меморандуму про співпрацю між Запорізькою обласною державною адміністрацією (Сторона 1), комунальним закладом “Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” Запорізької обласної ради (Сторона 2, далі по тексту – КЗ “ЗОППО” ЗОР) і громадською організацією “Запорізька обласна організація “Аутизм. Свідоме батьківство” (Сторона 3).

Школу створено на базі обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти (далі по тексту – ОРЦ) КЗ “ЗОППО” ЗОР для координування зусиль у сфері розвитку інклюзивної освіти, підтримки батьківської громадськості, забезпечення системної взаємодії органів державної влади, суспільних організацій, батьківських об’єднань та закладів освіти.

Розроблена організаційно-структурна модель соціального партнерства скоординувала зусилля всіх інклюзивно-ресурсних центрів міста Запоріжжя, районів, територіальних громад та закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти Запорізької області.

Стосовно взаємодії з батьками, то Меморандум про співпрацю декларував здійснення у межах повноважень сторін перелік дій [15, 15–16], зокрема, сторони 2, як-от: забезпечення системного супроводу та організації роботи Школи спільно з громадськими організаціями (далі по тексту – ГО), відповідно до запитів і потреб батьківської громадськості, ІРЦ та закладів освіти області; сприяння включенню батьків в освітній процес як ключових партнерів і законних представників здобувачів освіти. Щодо дій Сторони 3, то це: здійснення спільно з іншими ГО моніторингу основних проблем і потреб батьківської громадськості у вихованні і навчанні дітей з ООП та інформування про них Сторін Меморандуму, органів управління освітою відповідних територій, ІРЦ, закладів освіти області; сприяння налагодженню співпраці педагогічних працівників, фахівців ІРЦ, батьківської спільноти.

Положення про Школу, яке було затверджено трьома сторонами Меморандуму, містило три розділи: “Загальні положення”, “Завдання Школи”, “Припинення діяльності Школи”. Серед конкретних завдань у контексті теми статті – забезпечення взаємодії між батьківською громадськістю, ГО, закладами освіти й ІРЦ; сприяння включенню батьків в освітній процес як ключових партнерів здобувачів освіти; залучення, у разі потреби, членів батьківської громадськості, співробітників структурних підрозділів КЗ “ЗОППО” ЗОР для надання консультативно-методичної допомоги з питань навчання дітей з ООП батькам, керівникам і педагогічним працівникам закладів освіти, установ соціального захисту населення, закладів охорони здоров’я; надання батьківській громадськості, фахівцям ІРЦ і закладів освіти області консультативно-методичної допомоги щодо корекційно-розвиткових послуг дітям з особливостями психофізичного розвитку; сприяння налагодженню співпраці педагогічних працівників фахівців ІРЦ і батьківської спільноти.

Дорожня карта Школи визначала терміни дії, соціальних партнерів, мету, завдання та її нормативно-правове забезпечення. Для організаційно-методичної допомоги комунальним установам “ІРЦ” пропонувався орієнтовний план роботи такої Школи з тематиками засідання, періодом виконання, змістом практичної діяльності, відповідальними фахівцями та примітками, а також орієнтовним змістом тренінгів для батьків дітей з ООП “Формування адекватного сприйняття батьками своїх дітей”, “Причини поганої поведінки дітей”, прикладами оформлення рекламних стендів та інформацією про Школу “Бути батьками” комунальної установи “ІРЦ” Мелітопольської міської ради Запорізької області. Усе вищезазначене висвітлено у poradнику “Школа “Бути батьками” (2019) [15].

За час існування Школи різних рівнів (відповідно до організаційно-структурної моделі соціального

партнерства Школи) фахівцями обласного ресурсного та ІРЦ проведено численні заходи, до яких залучалися досвідчені батьки (як спікери) та батьки з невеликим досвідом. Останні набули можливості застосувати на практиці нові теоретичні знання, оволодіти навичками, розвинути їх та реалізувати у корекційно-розвиткової роботі із власними дітьми.

У сумісній діяльності зосереджено увагу на тому, що впоратися з конкретними подіями, які змінюють життя, дорослим може допомогти досвід навчання, і вони шукають його. Означене підкреслювали Рон і Сьюзан Земке: дорослі можуть добре й багато чому вчитися з діалогів із однолітками [5]. Саме тому батьки, діти яких мали ООП, виявилися умотивованими до співпраці, усвідомлювали необхідність тісної взаємодії з кваліфікованими фахівцями.

Постійний склад Шкіл – команд однодумців, сприяв налагодженню дружніх, довірливих відносин. Батьки отримували постійну психологічну підтримку від практичних психологів та надавали її один одному. Напрями заходів, які проводили спільними зусиллями, визначалися самими учасниками. Участь у них батьків різновікової категорії дітей (з визначеними порушеннями) допомагала синтезувати досвід, прогнозувати перспективи розвитку дитини, проектувати майбутнє в умовах досвіду інших учасників.

Більше того, заходи щодо навчання дітей з ООП, надання їм корекційно-розвиткової та психолого-педагогічної допомоги планувалися і проводилися у співпраці із закладами освіти області. Це – численні майстер-класи, тренінги, семінари, свята. Їх зібрано на електронному ресурсі ОРЦ у рубриці “Школа “Бути батьками” (<https://orc18.blogspot.com/p/blog-page.html>). Зі свого боку, постійна Консультація для батьків у межах Школи, створена на блозі ОРЦ надавала широку інформацію щодо розв’язання проблеми навчання дітей із ООП.

Окрему думку висловимо стосовно інформаційно-просвітницької роботи педагогічних працівників обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти КЗ “ЗОППО” ЗОР та ІРЦ для підвищення рівня обізнаності громадськості про дітей з ООП. Найбільш популярними виявилися тематичні телевізійні блоки циклу “Школа “Бути батьками”. Останні підготовлено співробітниками ІРЦ Мелітопольської міської ради Запорізької області. Поради експертів, наочна демонстрація вправ та завдань для певної категорії дітей з особливостями психофізичного розвитку презентувалися у випусках програми. Означене батьки могли самостійно виконувати з дітьми вдома.

Таким чином, налагодження багатосторонньої ефективної співпраці на засадах партнерства між ОРЦ, ІРІ міста Запоріжжя та Запорізької області, представниками ГО, батьками дітей з ООП сприяло виконанню завдань, викладених нижче. Це: навча-

ння батьків сприймати власну дитину як особистість, змінити власну поведінку; розвиток і виявлення спроможності задовольняти індивідуальні потреби дитини; зацікавленість фахівців у розвитку дитини, їхня готовність допомогти; спрямування власних дій на розв’язання нагальних питань, пов’язаних із подоланням труднощів у навчанні дитини з ООП тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі вивчення наукових, науково-методичних джерел стосовно співпраці з батьками за інклюзивного навчання, схарактеризовано її етапи, принципи, форми. Приділено увагу Школі “Бути батьками” як формі підтримки інклюзивної освіти. Зроблено висновок щодо її ролі в об’єднанні зусиль усіх учасників, отриманні допомоги дитиною з ООП у здобутті якісної освіти.

Перспективним визначено подальший розвиток цієї форми роботи та урізноманітнення інших, залучення до цього сімей, у яких виховуються діти з ООП, здійснення ефективного зворотного зв’язку для спостереження успішної практики. Означене є надзвичайно важливим і буде предметом наступних розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабчук Г.І. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики. *Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики* : тези доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції : у 3-х ч. Київ : Відкритий міжн. ун-т розвитку людини “Україна”, 2019. Ч. 1. URL: https://uu.edu.ua/upload/Наука/Electronni_naukovi_vidannya/Inkljuzivne_ospv_itn_seredovishe/2019_19_1.pdf
2. Буг Т.І. Політика включення и исключения в Англии: в чьих руках сосредоточен контроль. *Социальная эксклюзия в образовании*. Москва, 2003. С. 17–25.
3. Гаяш О.В. Співпраця закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами як умова реалізації ідей інклюзії. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2019. № 38. С. 60–66. URL: <https://sj.npu.edu.ua/index.php/kpsp/article/view/749>
4. Закон України “Про освіту”. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Земке Р., Земке С. Вещи, которые мы знаем наверняка об обучении взрослых. *Innovation Absyur*. 1984. Вып. 6. № 8. С. 1. URL: <http://www.claretianformation.com/adult-learning/>
6. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : “Самміт-Книга”, 2009. 262 с.
7. Кучманіч І., Опанасенко Л. Класифікація особливих потреб дитини в контексті системного підходу. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць / К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2018. Вып. 42. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/156442/155808>.
8. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник. Кам’янець-Подільський : Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

9. Митчелл Д. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. Published on 2011, 16 Jun. URL: https://issuu.com/vladinik/docs/mitche ll_print

10. Омельченко І.М., Тиха О.М., Федорович Л.О. Психолого-педагогічна допомога сім'ям дітей з обмеженими можливостями: методичні рекомендації. Полтава: ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2009. 80 с.

11. Права людини в Україні: інформ.-аналіт. бюл. Вип. 18. Київ, 1997–1998. 200 с.

12. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

13. Рейсвейк К. Интеграция: понятие со множеством значений. Навстречу друг другу: пути интеграции. Санкт-Петербург, 1998. С. 110–116.

14. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7–10 июня 1994 г. Київ, 2000. 21 с.

15. Школа “Бути Батьками”: poradnik / ред. Т.Я. Озеровой; укл. В.В. Хіврич. Запоріжжя: СТАТУС, 2019. 56 с.

16. Andrews J., Lupart J. The Inclusive Classroom. Educating Exceptional Children. The University of Calgary: Nelson. Thomson Learning, 2000. 561 p.

17. Bailey D. Working with families of children with special needs. Washington D.C., 1994. 56 p.

REFERENCES

1. Babchuk, H.I. (2019). Inklusyivne osvittne sere dovyshe: problemy, perspektyvy ta krashchi praktyky [Inclusive educational environment: problems, prospects and best practices]. *Inclusive educational environment: problems, prospects and best practices*: abstracts of reports of the XIX International Scientific and Practical Conference. In three parts. Kyiv: Open International University of Human Development “Ukraine”, Part 1. Available at: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronn i_naukovi_vidannya/Inkljuzivne_osvittn_sere dovyshe/2019_1_9_1.pdf [in Ukrainian].

2. But, T.I. (2003). Politika vkladyeniya i isklucheniya v Anglii: v chikh rukakh sosredotochen kontrol [The politics of inclusion and exclusion in England: in whose hands is control]. *Social exclusion in education*. Moscow, pp. 17–25.

3. Haiash, O.V. (2019). Spivpratsia zakladu osvity z batkami ditei z osoblyvymy osvittnymi potrebamy yak umova realizatsii idei inkluzii [Cooperation of the educational institution with the parents of children with special educational needs as a condition for the implementation of the ideas of inclusion]. *Scientific journal of the NPU named after Mykhaylo Drahomanov. Series 19. Correctional pedagogy and special psychology*. No. 38. pp. 60–66. Available at: <https://sj.npu.edu.ua/ind ex.php/kpsp/article/view/749> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” 380 [Law of Ukraine “On Education”]. *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*. 2017. No. 38–39. Article 380. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

5. Zemke, R. & Zemke, S. (1984). Veshchi, kotorye my znaem navernyaka ob obuchenii vzroslykh [Things we know for sure about adult learning]. *Innovation Absyr*. Vol. 6, No. 8.

p. 1. Available at: <http://www.claretianformation.com/adult-learning/> [in Ukrainian].

6. Kolupaieva, A.A. (2009). Inklusyivna osvita: realii ta perspektyvy: Monohrafiia [Inclusive education: realities and prospects: Monograph]. Kyiv, 262 p. [in Ukrainian].

7. Kuchmanich, I. & Opanasenko, L. (2018). Klyasyfikatsiia osoblyvykh potreb dytyny v konteksti systemnoho pidkhodu [Classification of a child’s special needs in the context of a systemic approach]. *Problems of modern psychology: a collection of scientific papers. K-PNU named after Ivan Ohiyenko. Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Vol. 42. Available at: <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/156442/155808>. [in Ukrainian].

8. Myronova, S.P. (2016). Pedahohika inkluzyvnoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk [Pedagogy of inclusive education: educational and methodological manual]. Kamianets-Podilskyi, 164 p. [in Ukrainian].

9. Mitchell, D. Effektivnye pedagogicheskie tekhnologii spetsialnogo i inkluzivnogo obrazovaniya [Effective pedagogical technologies for special and inclusive education]. Published on 2011, 16 Jun. Available at: https://issuu.com/vladinik/docs/mitchell_print [in Ukrainian].

10. Omelchenko, I.M., Tykha, O.M. & Fedorovych, L.O. (2009). Psykholoho-pedahohichna dopomoha simiam ditei z obmezhenymy mozhlyvostiyami: metodychni rekomendatsii [Psychological and pedagogical assistance to families of children with disabilities: methodical recommendations]. Poltava, 80 p. [in Ukrainian].

11. Prava liudyny v Ukraini: In form.-analit. biul [Human rights in Ukraine: Informational and analytical bulletin]. Vol. 18. Kyiv, 1997–1998. 200 p. [in Ukrainian].

12. Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannya zahalnoi sere dnoyi osvity “Nova ukrainska shkola” na period do 2029 roku: Rozporiadzhennia Kab. Ministriv Ukrainy vid 14.12.2016 r. № 988-r. [On the approval of the Concept of implementation of state policy in the field of general secondary education reform “New Ukrainian School” for the period until 2029: Order of the Office of the Ministers of Ukraine dated 14.12.2016 No. 988]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

13. Reysveyk, K. (1998). Integratsiya: ponyatie so mnozhestvom znacheniy [Integration: a concept with many meanings]. *Towards each other: ways of integration*. St. Petersburg, pp. 110–116. [in Ukrainian].

14. Salamanskaya deklaratsiya. Ramki deystviy po obrazovaniiyu lits s osobymi potrebnyami, prinyatyie Vsemirnuy konferentsiiy po obrazovaniiyu lits s osobymi potrebnyami: dostup i kachestvo [Salaman Declaration. Framework for Action on Special Needs Education adopted by the World Conference on Special Needs Education: Access and Quality]. Sалаmanka. Ispaniya, 7–10 June 1994. Keiv, 2000. 21 p.

15. Shkola “Buty Batkami”: poradnyk [“Being Parents” School: advisor]. (Ed). T.Ia. Ozerova, V.V. Khivrych. Zaporizhzhia, 2019. 56 p. [in Ukrainian].

16. Andrews, J. & Lupart, J. (2000). The Inclusive Classroom. Educating Exceptional Children. The University of Calgary: Nelson. Thomson Learning. 561 p. [in English].

17. Bailey, D. (1994). Working with families of children with special needs. Washington D.C., 56 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 11.09.2023